

PHAM THI HOAI

KREJČOVSKÝ ZÁVOD SAIGON

(Tiệm may Sài Gòn)

Tenhle krejčovský závod není ani v Saigonu, ani v Kalifornii, jak byste si mohli myslet. Když jsem čekala před závorami u přejezdu, kde začíná všem známá ulice Kham Thien, zavadila jsem řídítky prodavače cigaret na chodníku o ošatku. Ta žena mě zasypala lavinou nelichotivých zvířecích pojmenování. Vtom jsem si všimla obrovské tabule nad její hlavou: *Krejčovský závod SAIGON – naučíme vás stříhat a šít modely pánské i dámské podle současné módy. A pod tím v závorce stálo: obleky, saka, dámský národní kroj.*

Večer jsem měla schůzku se Zungem. Řekla jsem mu, budu se učit na krejčovou. Ale ale, co tě zas napadá, povídá Zung, pořád nějaké učení, jako ta tvoje francouzština, angličtina, ty počítače, ty služby pro nevěsty. Každý jsme si dali sklenici třtinové šťávy. Nevím, co Zunga vedlo k tomu, že si číšníci řekl o další cigaretu, mně objednal talířek slunečnicových semínek. Dochroustala jsem semínka, on dokouřil, a pak řekl: „Povídám ti: Devatero řemesel, desátá bída.“ Já mu na to: „Ale tohle je to pravé řemeslo pro mě.“ A on, že to jsem říkala po každé.

Když jsem vstoupila do dílny, spatřila jsem asi dvacet děvčat sedících u šicích strojů, byly to samé holky z vesnice, ani jedna nezvedla oči, aby se na mě podívala. Chtěla jsem se hned obrátit a jít pryč, ale prodavačka cigaret už obsadila místo vedle mého kola, a když jí řeknu, aby vstala, že si vyvedu kolo, zase mi vynadá do zvířat, a navíc slyším, že zrovna

někdo volá: „Ty tam, děvenko, nebo jak ti říkají. Chceš do učení?“ To už se majitelka krejčovství břichem i zadkem hbitě prodírala řadami děvčat ke mně. Rychle listovala v sešitku s oslíma ušima a sypala ze sebe: „Sto dvacet různých stříhů pánských dámských evropských národních nejžádanějších podle dnešní nejnovější módy, základní kurs dvě stě padesát, pokročilý čtyři sta, základní a pokročilý dohromady šest set sleva padesát, nejvyšší třída dámský národní kroj a obleky, šije se přímo na míru podle mistrů, kteří patří mezi nejsposlehlivější v oboru, jakpak se tedy jmenuješ, slečinko?“

Jak se jmenuješ? Pomyslela jsem si, že paní mistrová je asi velice zaměstnaná žena a že obřad mého přijetí se odbude tímto proudem naší nejušlechtilejší mateřštiny. Později jsem paní vedoucí začala říkat paní Tuyet a tu a tam i po venkovsku matko jako ostatní učnice. Na mně bylo jasně vidět, že jsem z Hanoje, takže holky mě oslovovaly uctivě starší sestro. Druhého dne jsem se dověděla, že tu jsou čtyři mistři, dva v patře učí stříhat, druzí dva v přízemí šít, kromě toho je tu ještě dcera majitelky, jejímž úkolem je entlování. Dvě snachy jsou děvčata pro všechno a jedna paní, taky z vesnice, má na starosti stravování. Nebylo tu vůbec nic, co by nějak připomínalo Saigon. Když jsem zasedla k šicímu stroji z Číny a v jednom kuse cvičila poklepávání rukojetí nůžek, myslela jsem si, ještě pořád můžu utéct. Do kursu francouzštiny, angličtiny nebo počítačů, kam chodí celé město a kde všichni mají peníze, nebo se aspoň snaží vypadat kapánek slušněji, jako by je měli. Salon pro nevěsty je také nóbl záležitost, vhodný podnik pro ženu. Ve srovnání s tím vším je tohle krejčovství černý vagón narvaný krásnými sny. Pořizuji si teď lístek rovnou do budoucnosti ověšené ramínky s blúzami z tržišť a s větrkami Made in Jižní Korea. Večer se Zung zeptal, tak co, jak ti jde učení. Řekla jsem krásně, za tři měsíce si můžu otevřít salon. Pomyslela jsem si, první věc, kterou musím udělat, je ušít mu šortky. Zabalím je do novin a řeknu Zungovi, aby ba-liček otevřel až doma. Těch dvacet holek má samá jména, která se vyslovují s ostrým stoupavým tónem, jako když vy-

střelí, až by z toho člověk dostal psotník: Tuat, Bich, Truc, Dat, Phuc, Thoat, Ngat, Tham, Bac... Paní mistrová je Tuyet, její dcera Xuyen, snachy Phan a Duc, mistři se jmenují Quyet, Tuc, Chien, Thang. V horním patře se celý den ozývá rozdělít na zadku, přidat v prsou, ubrat v podpaží, na zadku, v prsou, v podpaží. V přízemí zase nikdo nepozná, kdo co říká, i kdyby člověk vykřikl, velký ventilátor na stropě by ten výkřik rozmetal po místnosti jako hrášek. Pomyslela jsem si, že než ušiju ty šortky, dostanu se spíš do blázince. Proto když mi ta maličká řekla, jmenuju se Lan, hned jsem si ji oblíbila. Všude jinde je děvčat toho jména habaděj, je naprosto fádni. Při bližším pohledu je ta malá skutečně jiná než ostatní holky, holky se jmény v ostrém tónu. Zrovna seděla vedle mě, štouchala do mě svými roztomilými prstíky, jemnými jak bambusové výhonky, a usmívala se na mé švy, které se klikatily jak špatně vyoraná brázda, když do dílny vstoupil nějaký muž. Přijel evidentně z venkova. Paní Tuyet se ho zeptala: „Přejete si košili, nebo pánské kalhoty, nebo snad vedete dcerku do učení?“ „Ne, díky,“ řekl tatík a začal plačtivým hlasem vykládat, hledá dceru, která se vydala do Hanoje, aby se vyučila švadlenou, ale po třech měsících se domů nevrátila, ani po šesti nepřijela. Paní Tuyet ho poučila: „Milý pane, tady v Hanoji jsou stovky krejčovských závodů.“ Tatík řekl: „Ten váš už je můj devatenáctý.“ Když už už vycházel ze dveří, zavolala paní Tuyet za ním: „Kdyby náhodou, jak se ta vaše dcerka jmenuje?“ „Doma jí říkáme Chut.“ Lan, která byla schovaná vedle mě pod stolem, vystrčila hlavu: „To byl můj táta.“ Vida, i ona má jméno s ostrým tónem.

První dny jsem si myslela, že jsem nejhloupější ze třídy, a proto jsem si hleděla jenom učení. Jednotlivé úkony šly za sebou v následujícím pořadí: nácvik rovného švu na odstřížcích látek, pak límce, potom manžety. Třetí den mě paní Tuyet poslala do horního patra učit se blůzy a košile, základní střih. Ti dva mistři, pan Quyet a pan Tuc, neměli v řízení žádný systém. Která zákyně zavolala jejda pane mistr, k té jeden z nich přišel, a když se nikdo neozýval, pan Quyet,

ještě mladý člověk, polehával přímo v místnosti na stole a prozpěvoval si, zatímco pan Tuc seděl opodál a celý se trásl vytržením, které mu poskytovalo neustálé klábosení. Pan Quyet byl vysvlečený do půli těla, pan Tuc měl košili jen tak přehozenou přes ramena a rozepnutou, že mu koukalo pořádně převislé břicho. Pan Quyet byl docela pohledný. Pan Tuc ve svém hlavním povolání učil na Akademii výtvarných umění, takže obyčejně říkal věci, nad kterými holky z vesnice jenom kroutily hlavou. Hlavním úkolem pana Quyeta bylo učit střihání základních vzorů. Pan Tuc učil výstřednější modifikace na večírky a na pódia. Když jsem vystoupala nahoru, malá Lan si právě zkoušela růžový pláštík, zatímco pan Tuc jí v jednom kuse jezdil dlaní po látce na prsou, je tu moc faldu, to chce znovu nastehovat. Pak zvedl hlas: „Omlouvám se!“ a strčil ruku dovnitř, aby zkontroloval podšívku. Pan Quyet, který si notoval komickou operetu, se vztyčil do sedu a pronesl: „Vzít si tenhle plášť k dámskému kompletu, tak lidi puknou smíchy!“ Pan Tuc zasyčel, jako kdyby pouštěl duši, kde by se na venkově vzal dámský komplet, to chce bílou sukni asi potať, děvenko. Objal Lan stehno lehce do dlaní a popojížděl v tom místě nahoru a dolů, aby znázornil, o čem mluví. „Omlouvám se, ale tady nikdo ani za mák nerozumí umění, to je otrava, holčino!“ Já se učila samé základní střihy podle pana Quyeta. On stříhal tak, že byla blůza jako blůza a košile jako košile, u dámské blůzy přidat něco na prsou, u pánské košile zkrátit přední díl, u dětské postavy neubírat v pase. Za půl dne jsem zvládla víc než deset střihů. Takže těch sto dvacet jistě zvládnou za nějakých deset dnů.

Po základních košilích a blúzách přišly na řadu základní kalhoty, košile byly bledě zelené, kalhoty v barvě fialové, jen po takových je na venkově poptávka, pravila paní Tuyet. Kromě vedoucí krejčovského závodu dělala také předsedkyní Kroužku poesie Thang Long a pánové Chien a Thang, co učí šití v přízemí, tam také chodí. Oba jsou to starší pánové, kteří nás často straší, krejčovina je náročné řemeslo, to není žádný špás. Jednoho dne paní Tuyet zpěvavě recitovala z listu

Nová Hanoj nějakou báseň v tradičním metru o šesti- a osmi-slabičných verších. Poslouchala jsem jedním uchem a zrovna jsem si začala představovat čerstvou travičku a ladný oblouk věčného můstku, když paní Tuyet vyjekla: „Sakra, oni vytiskli věčného místo vděčného, Xuyen, kde jsi? Honem! Běž do redakce, ať uveřejní opravu, jde o vděčnost, nejdůležitější lidský cit, tady přestává legrace!“ Také pánové Chien a Thang souhlasně pokyvovali hlavami, pravda, pravda, „věčného“, to přece vůbec nedává smysl. Mezi nejrůznějšími vzorky límců se na zdi ztrácel diplom od Kroužku poesie Thang Long, člověk si musel zeď opravdu důkladně prohlédnout, aby ho tam objevil.

Přes to všechno jsem neutekla. I teď, když už jsem se ze svých zážitků v krejčovském závodě vypovídala, a přiřadily se k francouzštině, angličtině, počítačům a službám pro nevěsty, když už zase pilně docházím do kanceláře a čtu noviny a brzy možná začnu chodit do kursu pro sekretářky ředitelů, ten krejčovský závod, ten vagon narvaný krásnými sny, ležící u závor před tratí na samém začátku všem známé ulice Kham Thien, mám v hlavě pořád jako před očima. Když jsem seděla u šicího stroje hned vedle chodníku, myslela jsem si, kdyby tak dálkový rychlík Sjednocení, až se přišine, vzal tenhle černý vagon do vleku a odtáhl ho přímo do Saigonu. Do opravdového Saigonu, kde všechna ta jména s ostrým tónem přijdou o svůj ostrý tón. Holky, které opustily rodnou obec v naději, že z vybledlé zeleně a barvy fialek budou tvořit módní modely, se tam naučí víc než nějakých těch sto dvacet stříhů a já se rozejdu se Zungem se vztyčenou hlavou. Tady jen čekám, až si mě Zung vezme, a kde nic tu nic. Zung je praktický člověk. Když jsme každý v jiném úřadě a jen tam čteme noviny, to není žádná rodina. Já na Zungovi nechci, aby po práci v kanceláři ještě uměl spravit televizi nebo umýt motorku. Ale Zung na mě požadavky má. Já si myslím, že u nás se žena tradičně musí činit, a tak jsem se rozhodla učit se krejčovou.

Po týdnů mě všichni mistři chválili, jak jsem chytrá. Rozdělit na zadku, přidat v prsou, ubrat v podpaží, to mi šlo, jedna

radost. Některé z holek s ostrým tónem nevyhodily ani čtvrtou třídu, a tak jim počty pořád nevycházely. Malá Lan měla celých deset tříd a opravdu se ostatním nijak nepodobala. Holky byly všechny uchvácené nabíranými límečky a ramínky tak nadrchanými, že vypadaly jako lampióny, které se co nevidět vznesou do nebe. Já jsem těm jejich úsměvným šatečkům často musela stát modelem, samý krejzlík, samý fald, gumičky a pentličky, roztodivné límečky... Děvčata si můj městský vzhled brala za vzor a jen jsem jim šaty odzkoušela, už se o ně tahaly, kdo si je vyzkouší dřív, celý den se s chichotáním svlékaly a zase oblékaly a pak se šly promenovat ulicemi, všechnu svou upejpavost a stud už odeslaly zpátky na venkov rodičům.

Jednoho dne mi malá Lan sdělila, že ve městě mají šaty za devět set tisíc, práce je na nich určitě za osm set, na venkově ta nejparádnější halenka stojí dvacet, švadlena si na ní vydělá pět, ale i to je lepší než dřina v rýžovišti. Pak si k růžovému pláštíku ušila bílou sukénku sahající na stehně přesně tam, kde jí to pan Tuc vyznačil. Máš opravdu vkus, řekl jí. Paní Tuyet ji viděla seběhnout po schodech s patra a mihnout se přízemím, aby se pyšně objevila na ulici a zazářila tam jako štíhlá růž na rty ovinutá bělostnou stuhou, a vykřikla za ní: „A co takhle vyřídít doplatek za kurs, než se rozloučíš?“ Malá Lan otočila dramaticky hlavou jako herečka na divadle a pronesla: „Matko, chystám se snad skočit pod vlak, že si děláte takové starosti?“ Paní Tuyet se obrátila k děvčatům a pravila, aby to žádná z nich nepřeslechla: „Tohle kdybych věděla, na místě bych ji byla vrátila tátovi, chudák otec, neučí se to a chodí jen po zábavách.“

Od šicího stroje při chodníku jsem viděla, jak Lan podlezla závory a zakolísala na kolejích. Vysoký podpatek jí uvízl při kolejnici. Natáhla se široká jak dlouhá a nepokoušela se vstát, klidně ležela a zubila se na černou lokomotivu, která se se sykotem blížila k ní. Nazítří mi řekla, co bych se já vyhybala vlaku, on přece zastaví přede mnou sám! Ve mně po všech těch pokusech o štěstí s francouzštinou, angličtinou,

počítači a službami pro nevěsty už nezbylo ani za nehet sebe-
důvěry, takže zaslepené sebevědomí té dívenky mi bralo dech.
Pro ni bylo tohle rádobyisaigonské krejčovství mi bralo dech.
mústkem. Pro mě bylo zastávkou na cestě. Naše kamarád-
ství bylo kratinké jako záblesk štěstí. Za celé dva měsíce mi
neposkytla nic než své nepravé jméno bez ostrého tónu. Ani
ona ze mě nic neměla. Tahle malá dívenka si nejvíc ze všeho
potřebovala vylít srdce. Jenže dostat do mě pramínek vyzná-
ní bylo jako prostrkovat nit uchem jehly, pokaždé se s bídou
povedlo protlačit pár kapek. Proto malá Lan jako přílepená
trávila čas v horním patře a přízemím se mihla jen proto, aby
si zkrátila cestu do ulice, každý den v jiných šatech. Když si
nahore v patře za přizvukování z pohledných úst pana Quyeta
vylila srdce do duše pana Tuca, jako by odlila zlato do formy,
seběhla dolů, stulila se na chvílku vedle mě, štouchla do
mě svými drobnými prstíky, jemnými jak bambusové výhon-
ky, a zeptala se: „Co to znamená fan-ta-zy-je, sestřičko?“
A pak rovnou ven do ulice. Vše ostatní, co by jistě ráda ještě
pověděla, si jen sama zašeptala do rukávu.

I já jsem si jednoho dne vyzkoušela, jaké to je, natáhnout
se na kolejích, když jsou spuštěné závory. Večer jsem řekla
Zungovi, že to byl mohutný pocit, nejsem to já, kdo musí vla-
ku z cesty, naopak on musí přede mnou zastavit. Když Zung
dopil třtinovou šťávu, najednou mě objal a políbil. Naše jazy-
ky chutnaly jako karamely a rty se nám pevně slepily, s ná-
mahou jsem se odtrhla, abych řekla, že kdybychom měli svat-
bu, příspěvky od svatebčanů by jistě vydaly na to, abychom si
koupili šicí stroj. Ale ale řekl Zung, máš pořád samé kdyby.

Pomyslela jsem si, že nastala chvíle, kdy bych měla ušít ty
šortky, proto jsem vzala látku do patra, abych požádala o po-
moc pana Tuca. Látka to byla docela obyčejná, ale pan Tuc by
si určitě vzal na pomoc svou fan-ta-zi-i. Nahore ale nebyl ni-
kdo kromě pana Quyeta, který ležel vysvěčený do půli těla
na stole přímo pod stropním ventilátorem, plácal se po břicho
a prozpěvoval *Až mi doneseš modré z nebe, pak si teprve vezmu
Tebe*. Pár vlasů mu splývalo v misce s odvarem ze zeleniny

na podnosu, který též ležel na stole. Zeptal se, co potřebuješ nastříhat. Já že jedny šortky. Pan Quyet na to: „Jako základní, stačí zkrátit nohavice.“ Já jsem si pomyslíla, že když do nich nevložím trochu fantazie, nebudou stát za nic, a tak jsem chtěla vyklidit pole s tím, že panu Quyetovi stejně nastal čas oběda, tak ho nebudu rušit. Jenže on se vztyčil do sedu a řekl, dej to sem, pak udělal šmik šmik šmik a zase si lehl tak, že mu ty vlasy plavaly v tom odvaru ze zeleniny.

V přízemí paní Tuyet právě dostala hysterický záchvat. Podobný měla i minulý měsíc. Jeden z jejích vnuků, kterému bylo čtrnáct měsíců, obyčejně lezl pod stolky se šicími stroji, takže jsme do něj při sešlapování pedálů tu a tam strčily nohou a on se na chvíli rozeřval, až nám praskaly bubínky v uších. Toho dne sebral na podlaze dvě jehly a strčil si je do pusy, vyplivl je teprve ve chvíli, kdy ho paní Tuyet začala krmit sojovým mlékem. Jak paní Tuyet dostala záchvat, holky s ostrým tónem nechaly převlékání, a která právě byla vyslečená do naha, měla prostě smůlu. Obě snachy se postavily každá z jedné strany podstropního odkládacího prostoru na věci a nad našimi hlavami mladá z levé strany i mladá z pravé strany oplácely tchyni její výpady a hleděly využít každé příležitosti, aby se také navzájem popíchly. Dole na podlaze padaly výrony hořkosti, nahoře ve vzduchu přelétaly urážky jak palba z pušek, cennosti, které by si člověk měl uchovávat jen pro sebe, tu na sebe chrlily z úst do úst, a do toho ještě dcera Xuyen, která mezi nimi seděla a entlovala, tu a tam přihodila hodně ironický komentář. Toho dne jsem pochopila, že tenhle krejčovský závod skutečně může aspirovat na literárně umělecký salon. Ze dvou mistrů v horním patře jeden zpívá, druhý je výtvarník. V přízemí znějí verše a občas se odehraje scéna. Když jsem s čerstvě vykrojenými šortkami sešla dolů, několik holek s ostrým tónem drželo paní mistrové břicho, aby jí nepuklo, ale zastavit její vyřídilku nedokázal nikdo. Za normálních okolností se šňůry perel její nejušlechtilejší mateřštiny přece jen někdy přetrhly, ale když paní chytl záchvat, odvíjely se do nekonečna. Člověk

musel patřit k podniku, aby je dokázal ocenit, prodavačky cigaret na protějším chodníku a několik žen, které tam prodávaly elektrické přístroje ze Sovětského svazu, se sice také přišly zblízka podívat, co se děje, ale nijak do toho nezasahovaly. Já jsem z horního patra vkročila přímo do středu jejího projevu: „...žehličku to neuklidí, po práci ji nevytáhne ze zásuvky, jde si klidně pryč a v mých letech si usmrkanec ode mě nechá posluhovat, fláká se to a neučí, rovný šev to neudělá, knoflíky přišívá šejdrem a dírky se jim tlemí, však já vás všechny poženu pryč, my jsme slušný podnik, všichni tu máme vzdělání a jsme lidi od pera jaksepatří, nejsme žádný bordel, žádný bordel nejsme, žádný bordel, nejsme žádný holubník, kam si může každý přijít a odejít, jak se mu zachce, dneska nikdo nebude nikoho živit zadarmo, kdybych se já nad vámi nesmílovala, ani pes po vás neštěkne...“

Vkročila jsem do její věty, a jak jsem se zaposlouchala, zůstala jsem v ní stát, nechtělo se mi vyjít z ní ven, protože jsem náhle sama z ničeho nic pocítila, jak jsem opravdu šťastná, celý můj život ve srovnání s životem paní Tuyet je řetězcem šťastných náhod, v pase mám jen dvaasedesát a půl a vietnamsky mluvím zvolna, s čárkami i tečkami.

Šortky, které mně pan Quyet našmikal v základním vzoru bez jakékoli kreace, jsou jen nesmírně malou tragédií, všechno se dá ještě zachránit, když řeknu malé Lan, aby mi je ušila, dělá švy jako malované. Kde se vzala, tu se vzala, objevila se tu Lan a pan Tuc v patách za ní. Ona vyběhla do patra jako blesk, pan Tuc zůstal dole. Jeho břicho a břicho paní Tuyet tu stály proti sobě jako soupeři stejné váhy. Pan Tuc pravil, jen se podívejte, lidi se vám smějí. Paní Tuyet stále ještě odříkávala svou příšernou moderní básnickou skladbu a odbočila jen k malé poznámce na okraj, „snad si nemyslíš, že máš na to, aby sis dělal, co tě napadne, pamatuj si, že tě platím já, aby sis pak mohl učit na škole nebo si dávat kafe s kumpánama, tady není žádný bordel, žádný holubník.“ Malá Lan se objevila na schodech. Přicházela shora ve svých nejoblíbenějších šatech, v růžovém pláštiku a bílé minisukni.

Na vysokých podpatcích. Růž na rtech. Vlasy stékající s ramen jako vodopád. Šla dolů krůček za krůčkem, co krůček, to lehký záblesk rozevřených stehen, co schůdek, to zastávka, při níž se stehna zase uzavřela, a s tím podmanivým vlněním stanula před tváří paní Tuyet. „Když nepřestanete, matko, tak skočím pod vlak.“

Paní Tuyet by jistě velice ráda zmlkla, ale nedokázala to. Když už jednou dostala záchvat, perly její vietnamštiny nebraly konce. Malá Lan vystřelila do ulice a podlela závory do kolejíště. Když jsme uslyšely vlak brzdit a všechny jsme se vyřítily ven, bylo už pozdě. Byla roztržená na tři kusy, podmanivá stehna směřovala zpátky k dílně, vodopád vlasů se rozletěl ke květinářství, v rudé barvě pláště a sukně jen pozorný pohled mohl rozeznat, kde byla růžová a bílá. Jistě si lehla tvář k obloze, do výše, kde se na drátech houpala světla semaforu. Ležela tam a s úsměvem si tiše opakovala, jedna dvě tři, paní Tuyet, už dost, jedna dvě tři, kdo přijde, vezme mě do náručí a zase postaví na nohy... Byla v Hanoji chudák teprve půl roku, jak mohla vědět, že tady si nikdo nechce pálit prsty. I kdybych já v té chvíli stála za závorami, také bych jen třesla očmi. Tentokrát před ní vlak nezastavil. Byl to rychlík Sjednocení mířící přímo do Saigonu. Malá Lan, která stále ještě dlužila za učení, teď mohla světit tři kusy svého těla městu Hanoji a duši načerno vlakem dopravit přímo do Saigonu. Tam nebude muset tajit své pravé jméno. Tam už její otec nebude mít žádnou šanci. Vzpomínám si, jak kdosi řekl, když je holka ze Saigonu hezká, tak její krása je moderní a staví ji na odiv, kdežto krása holek z Hanoje je spíš klasická a vznešená. Na malé Lan nebylo nic vznešeného ani klasického, proto musela z Hanoje pryč. Její sklon presentovat se se západem a s mírnou dávkou šílenství tu v Hanoji zkrátka neuměli vychutnat.

Krejčovský závod zůstal den zavřený, aby bylo možno uspořádat pohřeb. Malá Lan neměla v Hanoji trvalý pobyt, ale nikdo neznal její venkovskou adresu, aby se tam dalo odvézt její tělo, takže paní Tuyet ji ohlásila jako nevlastní dceru,

a tak jí bylo možno pohřbít na hanojských hřbitovech ve Van Dienu. Modlila se za ni přímo na kolejích, kam kladla obětiny, vonné tyčinky a květiny. Po každé, když projíždějící vlak tyčinky a květy rozdrtil, přinášela nové a zas se nad nimi modlila, během dne to opakovala nejmíň desetkrát.

Při každém obětování se ze všech sil políčkovala přes tvář, aby jí malá Lan odpustila. Za den se zpolíčkovala víc než desetkrát, aby se zbavila svého neřestného zlého jazyka, neboť v jádru zlá nebyla. Z dílny se zatajeným dechem přihlížely holky s ostrým tónem, natlačené rameno na rameni, v životě ještě neviděly tak dramatické scény. Měla jsem pocit, že malá Lan, která se teď potuluje někde na jihu, se každou chvíli musí vrátit do Hanoje, aby tu projevila svou velkomyslnost. Pan Tuc řekl, že toho dne zavedl Lan na akademii, aby jí ukázal školu, učí tam i design, módní návrhářství, a pak spolu zašli do kavárny, kde se domlouvali na tom, že se Lan pro začátek na školu přihlásí jako modelka na oddělení malby, a pak se uvidí. Pan Tuc se nešel pomodlit nad zapálenými vonnými tyčinkami do kolejiště, ale lehl si vedle pana Quyeta na stole a nahlas nařikal: „Ach maličká, proč jsi byla tak citlivá na svou důstojnost, že jsi takhle musela skončit?“ Pomyslila jsem si, že po tolika bezvýsledných pokusech napovědět Zungovi, že by si mě měl vzít, mně už nezbyla ani špetka důstojnosti, a proto mě před zaslepeným důstojenstvím té dívčiny jímala hrůza. A tak mi každou chvíli naskakovala husí kůže při pomyšlení, že se dívenka objeví v Hanoji, ale ne proto, že ji přivolala magie paní vedoucí, nýbrž aby se mě zeptala: „Co to je ten dizajn, sestřičko?“

Nazítří jsem si přinesla šortky, abych je ušila. V přízemí bylo devět šicích strojů, ale jen jeden z nich netrhal nit, kdo si ho obsadil první, ten ho obvykle nechtěl přenechat nikomu jinému. Toho dne nebylo v přízemí ani človíčka. Vzala jsem jehlu, u toho dobrého stroje jsem překlopila desku, aby bylo vidět, že už je obsazený, a vydala jsem se do poschodí. Holky s ostrým tónem se právě tlačily kolem pana Tuca a chtěly na něm, aby jim nastříhal růžové pláště. Pro každou jeden.

Pomyslila jsem si, že se mistr i holky dočista zbláznili. Když byly nastříhané pláště, přišlo na řadu dvacet bílých minisukní a má městská postava samozřejmě musela posloužit všem jako model. Dvacetkrát jsem stála jako tyčinka růže lemovaná proužkem lhostejné běloby. Pak si jich všech dvacet změni jako špičky ostrých tónů se jako zlomené jehly budou povalovat pod stolky, aby si je čtrnáctiměsíční klouček mohl vpat do pusy. Já sama sebe přesvědčovala, že musím zachovat rozvahu a ne se jako ony vrhnout na exkursi do akademie, a tak jsem se vrátila do přízemí a dala se do šití šortek. Ustříhnout konec nitě. Vyžehlit. Vytáhnout žehličku ze zásuvky. Nasoukat gumičku. Když jsem byla hotová, vzala jsem jeden výtisk *Nové Hanoje* se smutečným oznámením o naší Lan a šortky jsem do něj pečlivě zabalila. Řeknu Zungovi, aby balíček rozbalil až doma. Byla jsem si vědoma, že ty šortky jsou hrozné, zrovna jako tenhle železniční přejezd.

Dalšího dne jsem vpadla rovnou do bělorůžového převlékání. Holky s ostrým tónem zrovna začaly. Paní Tuyet, její dcera, obě snachy, dílenská pomocnice i všichni čtyři páni mistři tam stáli a zírali jako uhranutí, byli jak velcí motýli plácající křídly, jako by měli v sobě pár doušků opia, a i myši, pochodující přes uličku tržiště pár kroků od závodu, se potácely jako opilé. Když si všech dvacet holek na mně odzkoušelo své kreace a chtěla jsem se vzdálit, paní Tuyet mi strčila balíček v novinovém papíře, a řekla, že to u ní pro mě nechal nějaký pán. Zung jen připsal: „Děkuju, ale momentálně je nepotřebuju.“ Včera večer naše jazyky zase chutnaly jako karamely a rty se nám na sebe lepily. Ani jsem je neodtrhla, abych nadhodila, kdy že se budeme brát, věděla jsem, že ten polibek je poslední.

Rozhodla jsem se požádat paní Tuyet, aby mi vrátila část školného, s tím, že mě úřad nenadále posílá na služební cestu. Na stáž do Saigonu. Jenže ji zas popadl záchvat a já nebyla schopná ji skočit do řeči. Spínala ruce a klekala před holkami s ostrým tónem, každá měla na sobě červený pláštík a bílou minisukni a se smíchem se kolébaly před zraky při-

hlížejících na chodáky. Já matka padám před tebou na kolena,
na, nešťastná Len, ubohá Čouť, když jsi po smrti posvěcená,
jako jsi byla za života ušlechtilá, nepřemenuj se po ulicích,
dopřej mé duši pokoj...

Vyšla jsem ven, na cestu do Saiguna. Brzy se možná dám
zapřát do kurzu pro sekretářky ředitelů.

hlížejších na chodníku. Já matka padám před tebou na kolena, nešťastná Lan, ubohá Chut, kéž jsi po smrti posvěcená, jako jsi byla za života ušlechtilá, nepromenuj se po ulicích, dopřej mé duši pokoj...

Vyšla jsem ven, na cestu do Saigonu. Brzy se možná dám zapsat do kursu pro sekretářky ředitelů.